

Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΦΟΡΕΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΑΘΙΚΙΑ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ.

Συμβολή στὴν ἔρευνα τῆς ἐλληνικῆς παραδοσιακῆς γυναικείας φορεσιᾶς*

Γιὰ μιὰ ὀλοκληρωμένη γνώση τῆς γυναικείας χωρικῆς ἐνδυμασίας εἶναι ἀπαραίτητη, ὅπου ἀκόμα εἶναι δυνατὴ, ἡ συμπληρωτικὴ γνωριμία καὶ μὲ τὴν ἀντίστοιχη νεότερή της, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ συνήθως ἀπλουστευμένη ἐξέλιξή της.

Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὲς νεότερες φορεσιὲς ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς τωρινῆς

* Θερμὲς εὐχαριστίες ὀφείλω τόσο στὴν Κα Πόπη Ζώρα, Διευθύντρια τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης ὅσο καὶ στὴν ἐνδυματολόγο Κα Ἰωάννα Β. Παπαντωνίου, ποὺ εἶχαν τὴν καλωσύνη νὰ ἐλέγξουν τὸ κείμενο αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

1. Μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Συμβολή στὴν ἔρευνα τῆς ἐλληνικῆς παραδοσιακῆς φορεσιᾶς» ἔχω δημοσιεύσει τὲς παρακάτω ἐργασίες οἱ ὁποῖες ἔχουν σκοπὸ τὴν παρουσίαση ἀγνώστων, στίς περισσότερες περιπτώσεις, ἐνδυμασιῶν, ποὺ ἀνήκουν στὸ χῶρο τόσο τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας ὅσο καὶ σ' ἐκεῖνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ γενικότερα. Ἡ παρουσίαση γίνεται ἀφοῦ πρῶτα προηγηθεῖ, ὅπου εἶναι δυνατὴ, μιὰ ἐπιτόπια ἔρευνα, ποὺ ἀργότερα συμπληρώνεται μὲ δημοσιευμένους ἢ ἀνέκδοτες πηγές. Οἱ ἐργασίες αὐτὲς εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ἡ γυναικεία παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὴ Σίλλη ἢ Σύλη τοῦ Ἰκονίου καὶ τὰ κοσμήματά της. Ἀπὸ πρόσφυγες ἐγκατεστημένους στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Πρακτικὰ Γ' Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου, Θεσσαλονίκη 1979 σ. 185-197. 2) Ἡ παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὸ Φατήρι Θεσπρωτίας καὶ τὰ κοσμήματά της, Περ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ 297-9 (1977), σελ.

ἐργασίας, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὴ φορεσιὰ τοῦ χωριοῦ Ἀθήκια Κορινθίας². Ἡ ἐρευνα βασίστηκε καὶ σὲ ἐπιτόπια ἐρευνα³ ἀλλὰ καὶ σὲ πληροφοριακὰ στοιχεῖα ποὺ βρέθηκαν σὲ χειρόγραφα τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἡ νεότερη φορεσιὰ τοῦ χωριοῦ Ἀθήκια γνωστὴ στοὺς κατοίκους του ὡς τὰ «Βλάχικα», ποὺ τὴ φοροῦσαν ὅλες οἱ γυναῖκες ὡς τὶς παραμονὲς τοῦ τελευταίου πολέμου, ἐνῶ τώρα συνηθίζεται μόνο ἀπὸ κορίτσια στὶς ἀπόκριες καὶ τὶς σχολικὲς γιορτές, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ παρακάτω ἐνδυματολογικὰ ἐξαρτήματα: Τὸ πολκάκι, τὰ δυὸ μισοφόρια, τὴν ποδιά καὶ τὸ «λουτρακιώτικο» ἢ «βοχαῖτικο» σιγκούνι. Στὸ κεφάλι φοροῦσαν μαντήλι καὶ στὰ πόδια κάλτσες καὶ παπούτσια.

Τὸ «πολκάκι»

Τὸ «πολκάκι» ἔμοιαζε μὲ γυναικεῖα μπλούζα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς. Τόσο τὸ καθημερινό, ποὺ ἦταν φτιαγμένο ἀπὸ σκουρόχρωμο ἀλατζὰ καὶ ὑφασμένο στὸ σπιτικὸ ἀργαλειό, ὅσο καὶ τὸ γιορτινὸ, ποὺ ἦταν χασεδένιο καὶ στολισμένο μὲ δαντέλες καὶ ἀσπροκεντήματα, ἦταν κομμένα καὶ

77-80. 3) Ἡ παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὸ Γιρομέρι Θεσπρωτίας καὶ τὰ κοσμήματά της, Περ. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. 299-300 (1977), σ. 244-47. 4) Ἡ παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἀκ-σεράϊ Μπέρμπαντα, Περ. «Νέα Ἑστία», τόμ. 101, τ. 1190 (1977), σ. 184-87. 5) Ἡ γυναικεῖα παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὰ Βρυσικὰ τῆς Θράκης καὶ τὰ κεντήματά της, Περ. «Ζυγός», τ. 25 (1977), σ. 74-79. 6) Ἡ παλιότερη φορεσιὰ ἀπὸ τὴ Σαρακήνα Βεντζίων καὶ τὰ κοσμήματά της, Περ. «Μακεδονικὴ Ζωή», τ. 131 (1977), σ. 35-39. 7) Ἡ νεότερη φορεσιὰ ἀπὸ τὴ Σαρακήνα Βεντζίων. Περ. «Μακεδονικὴ Ζωή», τ. 139 (1977), σ. 30-33. 8) Ἡ νεότερη παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὸν Ἀσπρόπυργο Ἀττικῆς, Περ. «Νέα Ἑστία», τόμ. 103, τ. 1218 (1978), σ. 461-7. 9) Ἡ γυναικεῖα παραδοσιακὴ φορεσιὰ ἀπὸ τὴ Σινασὸ Καππαδοκίας. Περ. «Μικρασιατικὰ Χρονικά», τόμ. 17ος (ὑπὸ ἐκδόση). 10) Ἡ παραδοσιακὴ γυναικεῖα φορεσιὰ ἀπὸ χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Σουλίου (ὑπὸ ἐκδόση). 11) Συγκρίσεις καὶ διαφορὲς τῆς Κυπριακῆς γυναικεῖας φορεσιᾶς μ' ἀντίστοιχὲς τῆς τοῦ ὑπόλοιπου ἐλληνικοῦ χώρου (ὑπὸ ἐκδόση).

2. Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι οἱ πληροφοριοδότες κατοικοῦν σὲ δυὸ κοντινὰ χωριά, τὰ Ἀθήκια καὶ τὸ Ἀλαμάνο. Ἐπειδὴ ὁμοῦ οἱ κάτοικοι τοῦ τελευταίου χωριοῦ προέρχονται ἀπὸ τὰ Ἀθήκια, κρίθηκε πρὸ ὅσῳ ὁ τίτλος τῆς ἐργασίας νὰ δηλώνει τὸ πρῶτο χωριὸ ὡς τόπο καταγωγῆς τῆς φορεσιᾶς.

Ἀναφορικὰ μὲ τὴν παλιότερη φορεσιὰ τοῦ χωριοῦ, ποὺ τὴ φοροῦσαν ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα, ἐλάχιστοι πιά τὴ θυμοῦνται. Ἀπὸ τὶς λίγες ὁμοῦ πληροφορίες ποὺ συγκέντρωσα, δὲν πρέπει νὰ διέφερε ἀπὸ τὴν παλιότερη φορεσιὰ ποὺ φοροῦσαν καὶ στὰ ὑπόλοιπα χωριά τῆς Κορινθίας.

3. Θὰ ἤθελα θερμὰ νὰ εὐχαριστήσω τὴ Δίδα Μαρία Ροδίτου, ἡ ὁποία εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μὲ φέρεي σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς πληροφοριοδότες Ἀριστείδη Λέκκα, Νότα Ἀρ. Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη, Παναγιώτη Ἐλισσαῖο Βερβενιώτη καὶ Αἰκατερίνη Ἰατροῦ.

ραμμένα ἀπὸ εἰδικὲς μοδίστρες. Ἀπ' αὐτὲς οἱ πιὸ γνωστὲς ἦταν ἡ Ἀγγελικὴ τοῦ Λέκκα (γύρω στὰ 1920), ἐνῶ λίγο μεταγενέστερη ἦταν ἡ Ἀντιγόνη Παπαδᾶ⁴.

Σ' ἄλλα χωριὰ αὐτὸ τὸ ἐνδυματολογικὸ ἐξάρτημα ἦταν γνωστὸ ὡς «πόλκα» στὴ Στυμφαλία, Καίσαρι καὶ Ζεμενό⁵, «μπόλκα» στὰ Καλύβια καὶ τὴ Δροσοπηγή⁶, τὰ «μπολκάκια» στὸ Ζευγολατιὸ καὶ τὸ Ἀγγελόκαστρο⁷ καὶ τέλος «μπολκάκι» στὴν Πεταλοῦ⁸. Ὅταν τὸ φοροῦσαν ὡς νυφιάτικο ἢ γιορτινὸ, συνήθιζαν στὸ Καίσαρι νὰ τὸ στολίζουν μὲ πούλιες καὶ μὲ χάντρες⁹, ἀλλοῦ (Ἀγγελόκαστρο) μόνον μὲ χρυσὲς χάντρες¹⁰ καὶ στὰ Καλύβια μὲ ἀγοραστὲς δαντέλες¹¹.

Τὰ μισοφόρια

Τὰ μισοφόρια ἦταν δύο. Τὸ ἐσωτερικὸ ἦταν καμωμένο ἀπὸ πιὸ χοντρὸ ὕφασμα, ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο ἔφτιαχναν τὸ ἐξωτερικόν. Τὸ τελευταῖο εἶχε τὴν ἴδια λειτουργικότητα μὲ τὴ σημερινὴ γυναικεῖα φούστα. Ἐνῶ τὰ καθημερινὰ μισοφόρια ἦταν σὲ σκούρο χρῶμα καὶ φτιαγμένα μὲ «ἀργαλίσιο» πανί, τὰ μισοφόρια τῆς γιορτινῆς καὶ νυφιάτικης φορεσιᾶς ἦταν ραμμένα μὲ λεπτὸ ἀκριβὸ ἀγοραστὸ ὕφασμα, ποὺ ἦταν ἄλλοτε χασὲς καὶ ἄλλοτε μεταξωτὸ ὕφασμα. Ἰδιαίτερα πρόσεχαν τὸ ἐξωτερικὸ μισοφόρι, ποὺ ἦταν ἀπὸ λεπτότερο ὕφασμα ἀπ' ὅ,τι τὸ ἐσωτερικὸ καὶ σχεδὸν πάντα στολισμένο στὸν ποδόγυρο μὲ ἀγοραστὲς δαντέλες. Τὰ γιορτινὰ μισοφόρια, ὅπως καὶ τὸ γιορτινὸ πολκάκι, ἦταν ὀλόασπρα καὶ γι' αὐτὸ ἡ φορεσιὰ ἦταν γνωστὴ καὶ μὲ τὴν ὀνομασία ἡ «ἄσπρη φορεσιὰ»¹².

Σ' ἄλλα χωριὰ τὰ ἐσωτερικὰ μισοφόρια ἦταν φτιαγμένα ἀπὸ χοντρά ὀφάσματα γιὰ νὰ «φουσκώνει» περισσότερο τὸ ἐξωτερικόν. Ἔτσι στὸ Καίσαρι τὸ πρῶτο ἐσωτερικὸ μισοφόρι ἦταν μάλλινο, τὸ δεῦτερο χασεδέ-

4. Δήμητρα Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ. Βλ. καὶ Χειρόγραφο τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας 1270 (συλλογὴ Σοφίας Γκότση, ἀπὸ τὸ ἴδιο χωριόν), σ. 10.

5. Χφ. 158 (συλλ. Χαρίκλειας Ρεκούμη ἀπὸ τὴ Στυμφαλία), σ. 2. Χφ. 1015 (συλλ. Ἑλένης Λούτα ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 18. Χφ. 2388 (συλλ. Χριστίνας Παγκάλου ἀπὸ τὸ Ζεμενό), σ. 18.

6. Χφ. 1269 (συλλ. Μάρθας Καμπέρου ἀπὸ τὰ Καλύβια) σ. 19. Χφ. 1275 (συλλ. Χριστίνας Κουράφα ἀπὸ τὴ Δροσοπηγή), σ. 15.

7. Χφ. 1012 (συλλ. Θεοδώρας Δαρειώτη ἀπὸ τὸ Ζευγολατιόν) σ. 33. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ Ἀγγελόκαστρο), σ. 17.

8. Χφ. 2389 (συλλ. Ἀγγελικῆς Πανᾶ ἀπὸ τὴν Πεταλοῦ), σ. 35.

9. Χφ. 1015 (συλλ. Ἑλένης Λούτα ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 18.

10. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ Ἀγγελόκαστρο), σ. 16.

11. Χφ. 1259 (συλλ. Μάρθας Καμπέρου ἀπὸ τὰ Καλύβια), σ. 19.

12. Δήμητρα Λέκκα, Νότα Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη.

νιο και το εξωτερικό, που το στόλιζαν με διάφορες χάντρες και πούλιες, ήταν μεταξωτό¹³.

*Η ποδιά

Πάνω από το εξωτερικό μισοφόρι φορούσαν την ποδιά, η οποία για καθημερινή χρήση ήταν φτιαγμένη από πρόχειρο ύφασμα, συνήθως αλατζά και σε διάφορα χρώματα. Αντίθετα η γιορτινή ποδιά ήταν από μεταξωτό ύφασμα ή από χασέ και στολισμένη με δαντέλες. Δεν έλειπαν όμως και οι ακριβές γιορτινές ποδιές που ήταν καμωμένες από μαύρο βελούδο και στολισμένες με πολύχρωμα σχέδια που τα κεντούσαν πάνω σε τελάρα γυναίκες ειδικευμένες σ' αυτή την κεντητική τεχνική¹⁴. Ίδια περίπου ποδιά φορούσαν και στα υπόλοιπα χωριά αυτής της περιοχής¹⁵.

Το σιγκούνι

Το πιο όρατο όμως κομμάτι αυτής της φορεσιάς ήταν ο σχετικά κοντός εξωτερικός επενδύτης, για τον οποίο είχαν διάφορες ονομασίες όπως «σιγκούνι», «σαγάτσο» ή «σαγιάκι», «ράσο», «γκούνα» και «σώκαρ-δάκι»¹⁶. Το σιγκούνι, φτιαγμένο από σπιτική ή αγοραστή τσόχα, ήταν κομμένο και ραμμένο από ειδικό τεχνίτη. Ονομαστός στο χωριό για την καλή κοπή των σιγκουνιών του, στα προπολεμικά χρόνια, ήταν ο ράφτης Θεμιστροκλής Διδασκάλου¹⁷. Όταν έπαιρναν από το ράφτη το έτοιμο πιά σιγκούνι, που είχε ένα κεντρικό και δυο πλαϊνά φύλλα και ήταν εφαρμοστό στον κορμό και πλατύ από τη μέση και κάτω¹⁸, το έδιναν σε ειδικευμένες γυναίκες, οι οποίες ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα της κάθε κοπέλλας, το κεντούσαν είτε σε σχέδιο «λουτρακιώτικο» (Φωτ. 1) είτε σε σχέδιο «βοχαϊτικό»¹⁹. Από τα δυο σχέδια, που στον τρόπο της κεντητικής διάταξης ήταν περίπου ίδια, το «βοχαϊτικό», επειδή είχε πιο πολύ δουλειά,

13. Χφ. 1015 (συλλ. Έλένης Λούτα από το Καίσαρι), σ. 19.

14. Αίκατερίνη Φίλη, Αίκατερίνη Ίατρου.

15. Νότα Λέκκα, Έλισσαίος Βερβενιώτης. Βλ. και Χφ. 1012 (συλλ. Θεοδώρας Δαρειώτη από το Ζευγολατιό), σ. 34.

16. Δήμητρα Λέκκα, Νότα Λέκκα.

17. Αίκατερίνη Φίλη, Αίκατερίνη Ίατρου.

18. Δήμητρα Λέκκα, Αίκατερίνη Ίατρου. Βλ. και Πόπης Ζώρα, Κοσμήματα και κεντήματα της Έλληνικής Φορεσιάς, Αθήναι 1966, σ. 14.

19. Δήμητρα Λέκκα, Έλισσαίος Βερβενιώτης.

Φωτογραφία 1

Τὸ «λουτρακιώτικο» σιγκούνι

(Φωτογραφία Ρομ. Παρίση)

(Εὐχαριστῶ τὴ Διεύθυνση τοῦ Μουσείου Μπενάκη
πού ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ φωτογραφηθεῖ αὐτὸ
τὸ σιγκούνι ἀπὸ τὸ βιβλίο: Ἀγγελικῆς Χατζη-
μιχάλη — Ἡ Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Φορεσιὰ, Ἀθήνα
1978, σελ. 148-9).

ήταν τὸ ἀκριβότερο. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρουν οἱ πληροφοριοδότες, ὅτι τὸ 1915 ἐνῶ γιὰ τὸ «λουτρακιώτικο» σχέδιο πληρωνόταν ἡ κεντήστρα 300 δρχ. γιὰ τὸ «βοχαϊτικο» ἤθελε 500 δρχ.²⁰. Ἐδῶ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὅσα κορίτσια δὲν εἶχαν χρήματα γιὰ νὰ πληρώσουν εἴτε τὸ ράφτη εἴτε τὴν κεντήστρα, ἐργάζονταν στὰ κτήματα τοῦ ράφτη ἢ τῆς κεντήστρας ὅσο καιρὸ ἀπαιτοῦσε τὸ ξεπλήρωμα τῆς ὀφειλῆς τους²¹. Ἀλλοτε, τὰ ἴδια αὐτὰ κορίτσια, «ἀγκάρευαν» ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄλλες κοπέλλες γιὰ νὰ τὶς βοηθήσουν στὰ κτήματα τοῦ ράφτη ἢ τῆς κεντήστρας, γιὰ νὰ ξεπληρωθεῖ τὸ χρέος πιὸ γρήγορα, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ κορίτσια ἦταν πάλι ὑποχρεωμένα, ὅταν οἱ ἄλλες κοπέλλες ἔφτιαχναν σιγκούνι καὶ ἤθελαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ ξεπληρώσουν τὴν ὀφειλὴ τους, νὰ τρέξουν νὰ τὶς βοηθήσουν²².

Δυὸ ἦταν προπολεμικά, γύρω στὰ 1915 μέ 1930, οἱ εἰδικευμένες κεντήστρες τοῦ χωριοῦ. Ἡ μιὰ ἦταν ἡ Βαγγελιώ Παπαδᾶ καὶ ἡ ἄλλη ἡ Ὑλγα Σεννη²³. Ἡ κεντήστρα ἦταν ὑπεύθυνη καὶ γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ μαύρου βελούδου τὸ ὁποῖο ἔκοβε σὲ μακρόστενες λουρίδες. Τὰ κυριότερα σχέδια ποὺ κεντοῦσαν πάνω σ' αὐτὲς τὶς ταινίες ἦταν λουλούδια σὲ διάφορα χρώματα, ὅπως πράσινο, κόκκινο, ἄσπρο, μώβ, κίτρινο, μαῦρο καὶ μπλέ. Γιὰ περισσότερο στολισμὸ ἔραβαν στὶς «καρδιές» τῶν λουλουδιῶν καθὼς καὶ σ' ἄλλα ἐπίκαιρα σημεῖα χρυσὲς ἢ ἀσημένιες χάντρες καὶ πούλιες. Τὶς κεντημένες βελούδινες ταινίες τὶς ἔραβαν πάνω στὸ σιγκούνι μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ μπαίνουν κατακόρυφα στὸ στενὸ ἐφαρμοστὸ πανωκόρμι καὶ ὀριζόντια στὸ κάτω μέρος τοῦ σιγκουνιοῦ ποὺ ἦταν καὶ πλατύτερο (Φωτ. 1). Τὴν ἴδια διάταξη, ὅπως εἰπώθηκε καὶ παραπάνω, τῶν κεντημένων ταινιῶν ἀκολουθοῦσε καὶ τὸ «βοχαϊτικο» σιγκούνι ὅπου τὸ βασικὸ κέντημα γινόταν μὲ μεταξωτὰ γαϊτάνια σὲ καφετιὲς καὶ πορτοκαλὶ ἀποχρώσεις καὶ σὲ φυτικὲς ἰδιαίτερα συνθέσεις, συμπληρωμένο ὅμως πάντα μὲ τὶς ἀπαραίτητες χάντρες καὶ πούλιες²⁴. Ἐπειδὴ τὸ «βοχαϊτικο» σχέδιο ἀπαιτοῦσε περισσότερη ἐπιδεξιότητα, τὶς περισσότερες φορὲς ἀντὶ νὰ τὸ δίνουν στὶς κεντήστρες τοῦ χωριοῦ, τὸ πήγαιναν στὸ χωριὸ Βόχα ποὺ εἶχε πολὺ παλιὰ παράδοση σ' αὐτὴ τὴν κεντητικὴ τεχνικὴ ἀπὸ ὅπου τὸ κέντημα αὐτὸ πήρε καὶ τὸ ὄνομά του²⁵. Τέλος τόσο τὸ «λουτρακιώτικο» ὅσο καὶ τὸ «βοχαϊτικο» σιγκούνι ἦταν ρελιασμένα μὲ βελούδινο ρέλι, ποὺ ἦταν σκοῦρο κόκκινο ἢ βυσσινί σ' ὁλόκληρο τὸ σιγκούνι καὶ ἄσπρο μόνο

20. Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Αἰκατερίνη Φίλη, Νότα Λέκκα.

21. Ἐλισσαῖος Βερβενιώτης, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ.

22. Νότα Λέκκα, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Αἰκατερίνη Φίλη.

23. Ἐλισσαῖος Βερβενιώτης, Παναγιώτης Βερβενιώτης.

24. Αἰκατερίνη Φίλη, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ.

25. Νότα Λέκκα, Δήμητρα Λέκκα.

στὸ μέρος ἐκεῖνο ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὶς μασχάλες²⁶.

Σ' ἄλλα χωριὰ τῆς Κορινθίας αὐτὸς ὁ ἐπενδύτης δὲν ἦταν μόνο γνωστὸς μὲ τὶς ἴδιες ὀνομασίες δηλαδὴ «σιγκούνι» (ἸΑγγελόκαστρο), «σαγιάκι» (Καίσαρι), «σωκαρδάκι» (Χίλιομόδι καὶ ἸΑγιο Βασίλειο)²⁷ ἀλλὰ καὶ μὲ διαφορετικὲς, ὅπως «σιγκούνα» (Καίσαρι), «σεγάτσι» καὶ «γούνα» (ἸΑγγελόκαστρο)²⁸. Ὅπως στὰ ἸΑθήκια ἔτσι καὶ σ' ἄλλα χωριὰ εἰδικοὶ τεχνίτες ἀνελάμβαναν τὸ κόψιμο καὶ τὸ ράψιμο τοῦ σιγκουνιοῦ²⁹, ποὺ ἦταν σ' ἄρκετὲς περιπτώσεις τὸ γαμήλιο δῶρο τοῦ γαμπροῦ πρὸς τὴ νύφη, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἰδιαίτερα ὑπερηφανευόταν γιὰ τὸ μεγάλο πῶσό μὲ τὸ ὁποῖο εἶχε πληρώσει τὸ ράφτη (ἸΑγγελόκαστρο)³⁰.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κτένιζαν τὰ μαλλιά τους, ποὺ ἦταν πάντα καθαρὰ καὶ γυαλιστερά, γιὰτὶ χρησιμοποιοῦσαν σπιτικὸ σαποῦνι καὶ ἀλίσίβα³¹. Τὰ μαλλιά, ἀφοῦ τὰ χώριζαν στὴ μέση, τὰ ἔπλεκαν σὲ δυὸ κοτσίδες, ποὺ τὶς ἄφηναν ἐλεύθερα νὰ πέφτουν στὸν ὦμο τους, ἢ τὰ ἔδεναν πίσω μὲ μιὰ κορδέλα ἢ τέλος τὰ ἔφτιαχναν στεφάνι³². Τὰ μαλλιά τους τὰ σκέπαζαν μὲ μαντήλι ποὺ ἦταν ἄλλο γιὰ τὶς καθημερινὲς καὶ διαφορετικὸ γιὰ τὶς γιορτινὲς μέρες. Τὸ καθημερινὸ ἦταν σὲ χρῶμα ζαχαρὶ καὶ εἶχε μαῦρα λουλούδια. Ἀντίθετα τὸ γιορτινὸ μαντήλι, ποὺ ἦταν γνωστὸ μὲ τὴν ὀνομασία «ἀθηνιώτικο» εἶχε ἄσπρο ἢ κίτρινο «κάμπο» καὶ χρωματιστὲς κλάρες καὶ λουλούδια³³.

Ἐδῶ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ καιρὸ πένθους φοροῦσαν καφετὶ μαντήλι, ἂν τὸ πρόσωπο, ποὺ εἶχε πεθάνει, ἦταν μακρινὸς συγγενῆς καὶ μαῦρο ἂν ἦταν πολὺ κοντινός³⁴. Στὴ Δροσοπηγὴ γιὰ νὰ δείξουν τὸ πένθος τους γιὰ μακρινὸ συγγενὴ ἀντὶ γιὰ καφὲ μαντήλι φοροῦσαν κίτρινο³⁵. Ὁ τρόπος τοῦ δεσίματος τοῦ μαντηλιοῦ ἦταν κοινὸς γιὰ ὅλα τὰ χωριά³⁶. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸ δίπλωναν τριγωνικά, τὸ φοροῦσαν μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε

26. Αἰκατερίνη Φίλη.

27. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ ἸΑγγελόκαστρο), σ. 16. Χφ. 584 (συλλ. Δήμητρας ἸΑδάμ ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 8. Χφ. 223 (συλλ. Σοφίας Δράκου ἀπὸ τὸ Χίλιομόδι), σ. 104. Χφ. 1274 (συλλ. Αἰκατερίνης Οἰκονόμου ἀπὸ τὸν ἸΑγιο Βασίλειο), σ. 17.

28. Χφ. 1015 (συλλ. ἸΕλένης Λούτα ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 18. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ ἸΑγγελόκαστρο), σ. 16.

29. Χφ. 2388 (συλλ. Χριστίνας Παγκάλου ἀπὸ τὸ Ζεμενὸ), σ. 19.

30. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ ἸΑγγελόκαστρο), σ. 17.

31. Αἰκατερίνη Φίλη, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ, Νότα Λέκκα.

32. Δήμητρα Λέκκα, ἸΑριστείδης Λέκκας.

33. Νότα Λέκκα, Αἰκατερίνη Ἰατροῦ.

34. Δήμητρα Λέκκα, ἸΕλισσαῖος Βερβενιώτης.

35. Χφ. 1275 (συλλ. Χριστίνας Κουράφα ἀπὸ τὴ Δροσοπηγὴ), σ. 16.

36. Δήμητρα Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη.

οί δυό ἀπὸ τὶς τρεῖς τοῦ ἄκρες ἔπεφταν ἐλεύθερα μπροστὰ ἢ ἔμπαιναν στὸ σιγκούνι³⁷.

*Αναφορικὰ μὲ τὸ μαντήλι, στὸ *Αγγελόκαστρο, ὅποια γυναῖκα ἔκρυβε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ προσώπου της μ' αὐτό, ἔπαιρνε ἀπὸ τοὺς συγχωριανοὺς της τὴν ἐπωνυμία τῆς γκρινιάρας καὶ γενικὰ τῆς δύστρωπης. *Ακόμα καὶ σήμερα ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἡ γυναῖκα δένει τὸ μαντήλι σχολιάζεται ποικιλότροπα ἀπὸ τοὺς ἄντρες. Τέλος τῇ στενῇ σχέσῃ τοῦ μαντήλιου μὲ τὴ γυναῖκα ποὺ τὸ φορεῖ, ἐκφράζει ἡ παρακάτω πληροφορία ἀπὸ τὸ ἴδιο πάντα χωριό. *Αν κάποιος νέος ἄρπαζε τὸ μαντήλι ἐνὸς κοριτσιοῦ, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὴν παντρευτεῖ, γιατί κανένας ἄλλος δὲν τὴ ζητοῦσε σὲ γάμο³⁸.

*Ἡ ὑπόδεση σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ ὅπως καὶ στὰ ἄλλα τῆς Κορινθίας ἦταν ἀρχικὰ ἀπλή. Οἱ πρόχειρές τους κάλτσες ποὺ ἦταν μάλλινες καὶ σκουρόχρωμες καὶ πλεγμένες ἀπὸ τὶς ἴδιες, ἔφταναν ὡς τὸ γόνατο καὶ ἔδεναν μὲ μάλλινα κορδονάκια. *Αντίθετα οἱ γιορτινὲς κάλτσες ἦταν ὁλόασπρες, μπαμπακερὲς καὶ ἀγοραστὲς ἀπὸ γειτονικὰ ἀστικὰ κέντρα καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ *Αργος. Τὰ καθημερινὰ τους παπούτσια, ποὺ στὸ σχῆμα ἔμοιαζαν μὲ παντόφλες, εἶχαν τὴν ὀνομασία «βακέτα»³⁹. *Αλλοῦ, στὸ Καίσαρι καὶ τῇ Δροσοπηγῇ, φοροῦσαν σπιτικά τσαρούχια καμωμένα ἀπὸ δέρμα βοδιοῦ ἢ γουρουνιοῦ⁴⁰. Τὰ γιορτινὰ παπούτσια στὰ *Αθήκια καὶ στ' ἄλλα χωριά ἦταν ἀγοραστὰ καὶ ἔμοιαζαν ἄρκετὰ μὲ τὶς σημερινὲς γόβες⁴¹.

*Απὸ τὰ κοσμήματα, ποὺ φοροῦσαν μὲ τὴν παλιότερη φορεσιὰ τῶν χωριῶν τῆς Κορινθίας, ἐλάχιστα πράγματα ἔχουν σωθεῖ⁴². Τὰ στολίδια ποὺ φοροῦσαν μὲ τὴ νεότερη φορεσιά, σκουλαρίκια, δακτυλίδια, βραχιόλια κ.ἄ. σπάνια ἦταν χρυσᾶ, ἐνῶ τὶς περισσότερες φορὲς ἦταν ἐπιχρυσωμένα ἢ ἀσημένια⁴³. Τέλος ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἦταν γενικὴ συνήθεια στὸ χωριὸ νὰ βγάζουν ἀπὸ τὸ νεκρὸ τὰ χρυσὰ του στολίδια, ἂν εἶχε, γιατί ἔλεγαν «δὲν ἔκανε χρυσὸ πράμα νὰ πάρει μαζί του ὁ πεθαμένος στὸν ἄλλο κόσμο»⁴⁴.

37. Αἰκατερίνη *Ἰατροῦ, Νότα Λέκκα.

38. Χφ. 1648 (συλλ. Μιχαὴλ Πνευματικάκη ἀπὸ τὸ *Αγγελόκαστρο), σ. 19-20.

39. Αἰκατερίνη *Ἰατροῦ, Αἰκατερίνη Φίλη.

40. Χφ. 1015 (συλλ. *Ελένης Λούτα ἀπὸ τὸ Καίσαρι), σ. 21. Χφ. 1275 (συλλ. Χριστίνας Κουράφα ἀπὸ τὴ Δροσοπηγῇ), σ. 17.

41. Αἰκατερίνη *Ἰατροῦ, Δήμητρα Λέκκα.

42. *Αγγελικῆς Χατζημιχάλη, *Ἡ *Ελληνικὴ λαϊκὴ φορεσιά, *Αθήνα 1978, σ. 140-161. *Ἰωάννας Παπαντωνίου, Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς γυναικείας ἐλληνικῆς παραδοσιακῆς φορεσιᾶς, περ. «*Εθνογραφικά», *Αθήνα 1978, σ. 43.

43. Δήμητρα Λέκκα, *Αριστείδης Λέκκας.

44. Δήμητρα Λέκκα, Αἰκατερίνη *Ἰατροῦ, Νότα Λέκκα, Αἰκατερίνη Φίλη.